

GÜLDANE*

Dr. Doğan KAYA

Âşıklar yatağı Sivas'ta, ülke genelinde olduğu gibi pek çok âşık ne acı ki, şiirleri ile beraber toprak olmuştur. İçlerinde, elbette çeşitli uzmanlarca değerlendirilenler de yok değildir. İşte Baharözlü Feryadî Çağırın da bunlardan biridir.

Şiirleri daha önce basılan (1948, 1945) Feryadî'yi bize bu defa Kutlu Özen tanıtıyor. Özen, kitabının adına da Feryadî'nin maşukası Güldane'nin adını vermiştir.

1982'de Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Orhan Şaik Gökyay, Etem Ruhi Üngör ve TRT Genel Müdürü Macit Akman'la birlikte "İhsan Hınçer türk Folkloruna Hizmet Ödülü" nü alan Kutlu Özen'i bu çalışmasından dolayı kutluyorum.

Kitapta Feryadî'nin tanıtıldığı uzunca röportajdan sonra şu bölümlere ayrılmıştır: Güldane, Âşık Olduğu Güzellere, Taşlama Yergi ve Güldürüler, Kendisini Anlatan Şiirler, Vatan ve Memleket Sevgisi, Dini Şiirler. Kitapta toplam 35 şiire yer verilmiştir.

Feryadî (1914-1987), yüzyıllardır süregelen âşıklık geleneğini yüzyılımızda temsil eden nadir âşıklardan biridir. 1914 yılında doğmuş, yetimlikle büyümüş, başından dört evlilik geçmiş, on altı çocuk babasıdır. Yoksul bir yaşantı içinde ömrünü sürdürmüştür.

Feryadî dört cephesi ile kendisini göstermiş bir âşıktır. Bunları şu şekilde izah edebiliriz:

1. Feryadî, badeli bir âşıktır. Aşağıda da değindiğimiz gibi, Feryadî on beş- on altı yaşlarında iken rüyasında bade içer ve uyandıktan sonra sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçer. İlk deyişini de o anda söyleyen Feryadî, böylece ileride büyük âşıklar içinde kendisine yer bulacağına ilk belirtilerini gösterir.

2. Âşıkların üslubu, saz çalması, irticalen şiir söylemesi, halk hikâyesi anlatması / tasnif etmesi, kendisine has şiir şekilleri ve ezgileri ortaya koyması onların sanatçı kimliğini belirleyen öğelerdir. Meseleye bu açıdan baktığımızda, Feryadî'yi, saz çalmayan ancak irticalen şiir söyleyen bir âşık olarak görürüz.

3. Âşıklık geleneği içinde çırak yetiştirmenin önemli bir yeri vardır. Pek çok âşık, saza-söze kabiliyetli bir genci çırak edinir, âşık meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Çırak da dilde, üslupta, tavırda ustasının izinden gider. Ne var ki, Feryadî'nin bir çırağı olmamıştır. Ama kendisinin Deliktaşlı Ruhsatî'nin takipçisi olduğunu söyleyebiliriz. Farklı yüzyıllarda fakat aynı

* Yayımlandığı yer: *Türk Folkloru*, V (52), İl. 1983, s. 26-27.

yörede yaşayan iki âşık arasında üslup bakımından son derece benzerlikler görülür. Ele aldıkları konu, mısralardaki sadelik ve tabiiyet, bu müşterekliği sağlayan en önemli hususlardır. Dolayısıyla, Baharözlü Feryadî'yi *Ruhsatî Kolu* içerisinde zikredersek, yanılmış olmayız.

4. Feryadî'nin bir başka yönü de *ustamalı* şiir söyleyebilmesidir. Hafızasında pek çok şiir bulunduran Feryadî, bu şiirleri yeri geldiğinde çevresindekilere okumuş, salt kendi kabuğu içinde kalmamıştır. Böylelikle âşıklık geleneğine bir başka açıdan hizmet etmiştir. Sözgelisi, 26.12.1985 günü bana Deliktaşlı Ruhsatî ile Sefilî'nin karşılaşmasından söz etti ve iki âşığın birbirlerine söyledikleri şiirleri yazdırdı. Bu şiirleri *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî* adlı kitabımda değerlendirdim.

Güldane'ye gelince.. Güldane, Feryadî'nin on beş-on altı yaşlarındayken rüyasında görüp âşık olduğu kızdır. Pir elinden dolu içen Feryadî'nin âşık olduğunu anlattığı kısmı, edebiyat tarihçilerine örnek teşkil ettiği için kitaptan aynen aktarıyorum.

"... Namazımı sıcakta kılacağıma, şu armut ağacının gölgesinde kılayım, dedim. Armut ağacı gözeye yakındı. Namazımı kılıp bitirdim. Ellerim duada iken beni bir uyku sardı. Yatsam uyusam, ağa su gözlüyor; uyumasam uykudan kendimi alamıyorum. Şöyle dirseğimi dizime koymuş duruyorum... Uyumuş kalmışım..."

Bir de ses geldi kulağıma:

-Mustafa! Ayağa kalk, eyi uyudun, diye...

Gözümü açtım ki (Aslında gene uyuyorum) yedi tane yeşil elbiseli, kara sakallı deroişler halka olmuş oturuyorlar. Yüzlerine bakılmıyor. Hepsi nur yüzlü. Ellerini öperek, dolaştım, bir kenarda diñelip "ayakta dikili" durdum. İçlerinden biri:

-Mustafa! Cenab-ı Allah sana bir kız nasip etti, emme bu dünyada kavuşmak yok. Ancak ahirette kavuşacaksın. Derdin Sümmanî'nin derdi. Maşukan Sümmanî'nin maşukasından üç konak öte. (Sümmanî'nin maşukası Rus'unöte yanı Bedişhan'da idi, kavuşamadı. Senin maşukan Çin'in öte yanı. Adresini yarım veriyoruk. Seul adasında leb şehrinde oturuyor. Bu dünyada kavuşmak yok. Ne görürsen, ne konuşursan rüyalarda konuşursun...

Sümmanî'ninki de Acem kızı idi seninki de. Senin maşukanın iki ismi var. Bir Güldane, biri Dürdane. Babası Hasan Hüseyin, anası Fadime...

O zamana kadar bir de dediler ki:

-Al bakalım. Kızın aşkına sana bade. Kıza badeyi verdik, al bakalım. Onun aşkına, al sana.

Bir de baktım ki, elinde yeşil bardak, karşımda duruyor, yüzünü tam göremiyorum. Bardak tutan eli yüzünü kapamış...

Üç türlü elbise giymiş. Kızın giydiği entarinin birisi yere değiyor, ikincisi bir karış üst yanda, üçüncüsü daha şurada.

Bir bardak şerbet verdiler, onu çabukgene "çabucak" içtim... Güya yüzünü hemen göreyim, kavuşayım diye. Onu bitirince ikinci bardağı verdiler, yarısına kadar içebildim. Kız badeyi içip bitirmiş ve bardak tutan eli yüzünden çekilmişti. Maşukamın yüzünü tamamen görünce kendimden geçip oraya düştüm. Bayılmışım (s. 15-16)."

Feryadî, o günden itibaren söyledikçe söylemiş. Şiirlerinin sayısını kendisi de bilmiyor. Hatta Güldane'yi iki sefer rüyasında ağır hasta görmüş ve ona üzölmekten dolayı, birkaç sene önce gözlerini kaybetmiştir. Güldane'ye kavuşamama düşüncesi, gözlerinin görmemesi, dünya meşgalesi ömrünün son yıllarının azapla geçmesine sebep olmuştur.

Feryadî, şiirlerini bir çırpıda söyleyebilen bir âşıktır. Onun etkili olmasının bir sebebi de budur. Ancak Özen'in hazırlamış olduğu kitaba baktığımızda yüzlerce şiir içinde, sadece otuz beş şiir görebiliyoruz. Sanıyorum maddi imkânsızlıklar yüzünden bu yolu başvurulmuş. Özen, Feryadî'nin Karacaođlan'ı, Emrah'ı, Sümmanî'yi aratmayacak nice şiirinden sadece birkaçına yer vermiştir. Böyle davranılmasaydı, ileride Feryadî'nin şiirleri hakkında yeniden bir kitap yazma ihtiyacı hasıl olmazdı. Sözgeleş, onun şu beddua şiirini kitapta görmek isterdik.

Nazlı Yar

*Sevdiceğim eđer bana gelmezsen
Söylemez lal olsun dilin nazlı yar
Eđer benden başkasını sararsan
İnşallah kırılısın kolun nazlı yar*

*Yazın kışın senin derdin gitmesin
Yaran fazla olsun merhem yetmesin
Kötürüm olası kolun tutmasın
Hem de çolak olsun elin nazlı yar*

*Ağrı gelsin bütün dişin sökülsün
Halin yaman olsun saçın dökülsün
Kendin kocamadan belin bükülsün
Kamburlara dönsün belin nazlı yar*

*Eđer kurtarmazsan beni yanmadan
Vaden yetsin muradına kanmadan
Cenazeni defnetsinler yunmadan
Bir hınzıra dönsün ölün nazlı yar*

Kabirde başına topuz vuralar

*Yüzün kara o mahşere süreler
Cehennemlik diye haber vereler
Ettiğin günahı bilin nazlı yar*

*Melul mahzun dört yanına bakarak
Ağzından burnundan irin akarak
Yürüyesin düşüp düşüp kalkarak
Sırata uğrasın yolun nazlı yar*

*FERYADÎ'yi yakıp düşürm zara
Bedduamı alma sen kaşı kara
Sıratın geçerken düşersin dara
O zaman cürmünü bilin nazlı yar*

Şu şiiri de tasvir niteliği bakımından çok güzel ama maalesef kitapta yoktur.

Köy Odası

Bugün bir odaya eyledim nazar
Biraz büyük ama köşesi yoktur
Karanlık yerinde fareler gezer
Lambası var ama şişesi yoktur

İçinde durulmaz nem ile yaştan
Sobanın tahtası bir kapak taştan
Nasıl metheyleyem mangal yok baştan
Mangal şurda dursun maşası yoktur

Bacasına örmüş çeğili çemi
Bu oda sahibi sürmez mi demi
Dışından bakarsan elekçi damı
Elek dokumaya Poşa'sı yoktur

Deynek gibi ince orta direği
Eski tenekeden soba küreği
Gazinoya benzer bayan durağı
Bayanı çok ama paşası yoktur

Feryadî bu söze bilmeyen kanar
Günde elli defa bu oda yanar
Gelen efendiler buraya iner
Oda muntazam ya döşesi yoktur

(çeğil: çakıl, çem: çayırılık araziden belle sökülmiş çimenli toprak kalıp)

Kutlu Özen, kitabında birçok şiirin hikâyesini de yazmış. Bu şiirin vücut bulmasında, şiirin daha iyi anlaşılmasında ve güzelleşmesinde önemli rol oynar. Araştırmacılara örnek teşkil etmesi bakımından onun bu tavrını kutlamamız gerekir.*

* **Türk Folkloru**, S. 52, Kasım, 1983, s. 26-27.